

УДК 657:001.891

П.Т. Саблукд.е.н., професор,
академік НААНУ

«ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААНУ

РОЗВИТОК НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Проаналізовано нинішній стан розвитку наукових досліджень з бухгалтерського обліку, у тому числі в аграрній сфері. Визначено ряд необхідних заходів, які сприятимуть виконанню завдань Концепції розвитку бухгалтерського обліку в Україні.

Постановка проблеми

Актуальність досліджень пов'язана зі зміною вимог до наукового забезпечення розвитку обліку в глобальних умовах. На рівні підприємств бухгалтерський облік стає основою не тільки економічної роботи, але і базовою спеціальністю економічного забезпечення підприємницької діяльності.

В аграрному секторі на рівні підприємства, районного і, навіть, обласного управління агропромислового розвитку саме бухгалтери виконують функціональні обов'язки облікової, фінансової та економічної роботи. Таке розширення завдань перед практикуючими бухгалтерами не може не впливати на розвиток наукових досліджень, а також на розширення теоретичних підвалин цієї економічної спеціалізації.

Метою статті є обґрунтування концептуальних основ розвитку наукових досліджень з бухгалтерського обліку взагалі та його аграрного сегменту зокрема.

Для вирішення поставленої мети, в статті розглядаються такі питання: визначення специфіки апарату наукових досліджень з бухгалтерського обліку; аналіз дієздатності вітчизняної наукової бази у вирішенні завдань, що постають перед бухгалтерським обліком; визначення концептуальних напрямів розвитку наукових досліджень з бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень

Розвитку наукових досліджень з бухгалтерського обліку присвячені праці М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, П.І. Гайдуцького, С.Ф. Голова [1], М.Я. Дем'яненка, Г.Г. Кірейцева, В.К. Савчука, В.В. Сопка, В.Г. Швеця та багатьох інших відомих вчених.

Вагомий внесок в розвиток таких досліджень зроблено в ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН. Інститутом, спільно з Федерацією аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України розроблено Концепцію розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України. Цю розробку вперше в Україні розглянуто та схвалено на Президії НААН ті Колегії Міністерства аграрної політики України [4].

© П.Т. Саблук

Разом з тим, розвиток економіки в світі та Україні засвідчує потребу постійного вдосконалення підходів до наукових досліджень в сфері бухгалтерського обліку. Особливого значення набуває потреба розгляду цієї проблематики під кутом зору змін у загальній економічній теорії, відновленню актуальності фізіократичних ідей для її аграрного сегменту.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження є стан та шляхи розвитку наукових досліджень з бухгалтерського обліку. Методологічне забезпечення дослідження ґрунтується на системному підході до вивчення економічних явищ і процесів. У ході досліджень застосовувались такі методи: діалектичний, абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень та формування висновків.

Результати дослідження

Бухгалтерська спеціалізація в економіці має специфічний апарат наукових досліджень. Бухгалтерський облік як наука має власну теорію, яка часто неправильно пов'язується лише з методами обліку (від документування до звітності). Насправді ж ця теорія, окрім тісного взаємозв'язку з економікою, діє «на стику» з математикою та правом. В аграрній галузі до цього додається її зв'язок з біологією, фізичною економією та ін.

Бухгалтерський облік є головною функцією управління. А це відбивається на специфіці його взаємозв'язку з наукою і практикою управління. Бухгалтерський облік є найстарішою і найтрадиційнішою інформаційною системою, що виокремлює в дослідженнях – взаємозв'язок з інформатикою. Окремо слід виділити до наукової специфіки обліку – моделювання. Фактично облік є великою моделлю господарських процесів та явищ, а розробка моделей від рахунку, документу до методик чи методичних рекомендацій є його важливою науковою проблемою. Перелік специфіки досліджень з обліку можна продовжувати, але і вищевикладеного достатньо, щоб не сумніватись у фундаментальності та важливості цього напрямку досліджень для розвитку не тільки обліку, але і всієї економічної науки.

Свого часу важливість цього напрямку досліджень розглядалась на самих верхніх щаблях. У Постанові Ради Міністрів СРСР від 20.03.1986 р. «Про удосконалення економічного механізму господарювання в агропромисловому комплексі держави» [6] бухгалтерському обліку виділялась ключова роль. Координація наукової роботи з питань розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки СРСР тоді була покладена на УкрНДІ «Інститут економіки та організації сільського господарства ім. О.Г. Шліхтера». Сьогодні спостерігається певне відновлення ролі та місії бухгалтерського обліку в системі державного управління. З'являється розуміння у держави важливості цього сегменту економічної роботи.

Вагомою заявкою на закріплення цього позитиву є:

- прийняття Колегією Мінагрополітики Концепції розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки;
- створення Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України та забезпечення її виходу на міжнародний рівень;
- випуск спеціалізованих видань, зокрема науково-виробничого журналу «Облік і фінанси АПК»;
- створення спеціалізованого Інституту обліку і фінансів у системі НААН.

Налагоджується координація роботи щодо розвитку наукових досліджень з бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки через:

- Міністерство аграрної політики України (там ще з 1992 року створено науково-методологічну раду з бухгалтерського обліку);
- Президію НААН (питання бухгалтерського обліку розглядаються нарівні з іншими економічними проблемами);
- Федерацію аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України (як це прийнято в усьому світі для професійної самоорганізації бухгалтерів).

Напрями координації і досліджень визначено Концепцією розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України [7].

Для виконання методологічних завдань Концепції важлива реалізація заходів, які передбачають науково-теоретичне обґрунтування та розробку специфічної методології галузевого бухгалтерського обліку.

– Розроблення методології бухгалтерського обліку специфічних об'єктів сільського господарства – фізичного (землі сільськогосподарського та іншого призначення), біологічного та інтелектуального капіталів.

– Розроблення методології визначення фінансового результату від господарської діяльності в аграрному секторі економіки та науковий супровід обліку формування та розподілу прибутку.

– Методологічний супровід системи обліку, контролю цільового використання та аналізу ефективності використання коштів державної підтримки аграрного виробництва.

– Розроблення методології системи відомчої аграрної статистики та організації обліку в тестових підприємствах.

– Удосконалення методології бухгалтерської звітності аграрних підприємств, спрямованої на задоволення новітніх інституційних запитів, покращення інвестиційної привабливості, виконання соціальних функцій.

– Визначення і розмежування економічних категорій «вартість виробництва» і «собівартість продукції», «справедлива вартість» і «ринкова вартість», розробка методологічних засад визначення собівартості і проведення оцінки біологічних активів та сільськогосподарської продукції, відповідно, за справедливою і ринковою вартістю, обґрунтування переліку господарських ситуацій, у яких доцільно їх застосовувати при складанні фінансової звітності, податкових звітів та статистичних спостережень.

– Удосконалення методології документування господарських операцій у сучасних організаційно-правових формах господарювання та при застосуванні комп'ютерних технологій обробки економічної інформації.

– Формування методології уніфікації бухгалтерського та оперативно-технічного обліку задля отримання економічної інформації, що впливає із можливостей застосування новітніх виробничих технологій, дотримання технічних регламентів виробництва екологічно чистої і якісної аграрної продукції.

– Формування методології обліку, що не передбачає застосування подвійного запису для малих суб'єктів господарювання на селі.

Виконання методичних завдань має забезпечити:

– Визначення напрямів модифікації законодавчо-нормативної бази, яка на державному рівні визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової, податкової, статистичної та інших видів звітності, що використовують грошовий вимірник; дотримання та застосування підприємствами аграрного сектору економіки чинних законодавчо-нормативних актів; дієве управління поведінкою посадових осіб економічних служб підприємств через інструкції, альбоми форм стандартизованих первинних та зведених документів, методичні рекомендації, посібники, брошури, сучасні форми післядипломного навчання.

– Відпрацювання системної організації методичного забезпечення дотримання аграрними підприємствами єдиної галузевої облікової політики, плану рахунків, формування фінансової звітності з метою максимального розкриття інформації для проведення ефективної аграрної політики та залучення інвестицій.

– Підготовка типових методик з організації управлінського обліку, інструкцій з визначення собівартості продукції (робіт, послуг), фінансового результату від господарської діяльності, проведення економічного аналізу.

– Розроблення методичного забезпечення системного зовнішнього (державного і недержавного) та внутрішнього (відомчого і приватного) контролю фінансово-господарської діяльності підприємств аграрного сектору економіки.

– Розроблення методичного забезпечення із застосування підприємствами агропромислового виробництва національних П(С)БО та МСФЗ.

– Проведення щорічних міжнародних науково-практичних конференцій з питань запровадження галузевих стандартів, адаптації МСФЗ, застосування національних П(С)БО.

– Розроблення методичного забезпечення роботи служби відомчої аграрної статистики в системі Міністерства аграрної політики України, координації зусиль департаментів та управлінь Міністерства аграрної політики, Державного Комітету статистики України щодо розроблення Концепції відомчої аграрної статистики, законодавчих та інших нормативних документів із впровадження в Україні відомчої аграрної статистики.

– Розроблення методичного забезпечення організації бухгалтерського обліку за спрощеною системою для малих форм господарювання на селі.

Заходи з реалізації завдань Концепції з формування професії передбачають:

– Виконання завдань з формування професії, що полягає у сприянні до самореалізації бухгалтерів та їх націленості на підвищення статусу професії, бухгалтерських служб всіх рівнів управління.

– Сприяння діяльності суспільного інституту (інституції) професійних бухгалтерів та надання йому на рівні галузі та держави статусу дорадницької професійної ланки економічного життя громадянського суспільства, залучення його до державного регулювання бухгалтерського обліку і тих видів звітності, що використовують грошовий вимірник.

– Розробка програм підвищення кваліфікації представників бухгалтерської професії на рівні вимог міжнародних стандартів освіти професійного бухгалтера.

– Сприяння становленню при галузевому професійному об'єднанні бухгалтерів науково-навчального Інституту задля організації системи підвищення кваліфікації бухгалтерів та їх сертифікації за вимогами стандартів освіти Міжнародної Федерації Бухгалтерів.

– Налагодження співпраці з Міжнародною Федерацією Бухгалтерів, іншими міжнародними організаціями задля участі Міністерства та галузевого професійного об'єднання бухгалтерів у розробці МСФЗ та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в сільськогосподарському виробництві.

– Організація інформаційно-консультативного забезпечення роботи бухгалтерів на підприємствах аграрного сектору через випуск спеціалізованих періодичних видань, забезпечення функціонування бухгалтерських порталів на сайті Міністерства аграрної політики України та професійного об'єднання бухгалтерів.

Розширення повноважень дорадчих служб в інформаційно-консультативному забезпеченні роботи бухгалтерських служб аграрних підприємств. Забезпечення фінансування регіональних семінарів-навчань бухгалтерів аграрних підприємств.

Розробка та запровадження заходів задля посилення статусу бухгалтерів на підприємствах агропромислового виробництва, підняття іміджу бухгалтерів, сертифікованих за програмами, що відповідають міжнародним стандартам.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Розширення завдань, що стоять перед практикою бухгалтерського обліку в нових умовах господарювання змінює підходи у розвитку наукових досліджень у цій сфері економічної діяльності.

Бухгалтерська наукова школа має більше орієнтуватись на зміни в загальній економічній теорії та вести дослідження на стиках спеціалізації.

Першочерговим завданням розвитку наукових досліджень з бухгалтерського обліку є відпрацювання концепції та стратегії змін. Концепція розвитку

бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України є першим таким програмним документом. Її положення слугують базою розвитку наукових досліджень та є орієнтиром для планувань освітньої та академічної науки.

Література

1. *Голов С.Ф.* Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: Монографія. [Текст] / *С.Ф. Голов*; Центр учбової літератури. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.
2. *Жук В.М.* Наукове забезпечення обліку в системі управління аграрним сектором економіки: теорія і практика: Наукова доповідь. [Текст] / *В.М. Жук*; Інститут аграрної економіки. – К.: Інститут аграрної економіки, 2008. – 83 с.
3. *Жук В.Н.* Концептуальные основы развития бухгалтерского учета в аграрном секторе экономики Украины. Научный доклад [Текст] / *В.Н. Жук*; – К.: Інститут аграрної економіки, 2008. – 98 с.
4. Науковий звіт ННЦ «Інститут аграрної економіки» за 2009 рік.
5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua>.
6. Постанова Ради Міністрів СРСР від 20.03.1986 р. «Про удосконалення економічного механізму господарювання в агропромисловому комплексі держави».
7. Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2007 р. N 911-р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: – // Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 2007–2009.